

25 квітня 2019 р.

Інклюзивна система освіти передбачає індивідуалізацію змісту занять, можливу завдяки підготовці уроків з диференціацією цілей. Таким чином, вектор побудови уроку і подачі матеріалу вибудовується від учня до вчителя. Учитель при складанні плану занять враховує особливості засвоєння матеріалу учнем, його можливості запам'ятовування, когнітивні особливості, темп роботи, можливості концентрації уваги і відповідно до цього підбирає способи, прийоми подачі інформації, додатковий матеріал (наочний / роздатковий), обсяг інформації, методи оцінки та перевірки придбання компетенцій. Треба відзначити, що незважаючи на елементи особистісно-орієнтованого підходу до навчання, навчання в інклюзивних класах також як і в звичайних, носить скоріше академічний характер. З одного боку, це означає більш сильну підготовку, можливість для учнів з ООП отримати такий же рівень знань, що і у інших учнів, з іншого боку, при академічній спрямованості навчання, навчальні програми менш адаптовані під індивідуальні можливості і потреби учнів. Проте, при навчанні дітей з ООП особливий акцент робиться на підготовці дитини до подальшого життя. Для цього вчитель повинен добре розуміти не тільки можливості, а й реальні потреби дитини, а також мати уявлення про спрямованість його інтересів, особливості психічної діяльності та сприйнятті світу.

Важливо, щоб між учителем і учнем була вибудована довірча модель взаємин. На заході учнів з порушеннями в розвитку в міру можливості також залучають до визначення їх індивідуального навчального плану. В результаті, по-перше, взаємодія вчителя і дитини будується за принципом шанобливого співпраці; по-друге, такий підхід має вирішальне значення для свідомості процесу навчання і формування у учня позитивної мотивації до навчання.

Таким чином, очевидно, що на побудову ефективної системи навчання впливає безліч факторів, при цьому одним з найважливіших є цілісність структури і наявність міцних внутрішніх і зовнішніх зв'язків. Зовнішній рівень функціонування системи інклюзивної освіти характеризує командна робота фахівців різного рівня, активна робота педагогів з батьками і побудова занять з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб кожної дитини.

1. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник. [Тім Лорман, Джоан Дешелер, Девід Харні]; пер. з англ. – К. : СПД-ФО Парацин І.С., 2010. – 296 с.

2. Кириленко В. Дитина з проблемами у фізичному розвитку у загальноосвітній школі / В. Кириленко // Психолог. – 2004. - № 7. – С. 10-12.

3. Родименко І.М. Сучасний погляд на проблеми навчання дітей з особливими потребами / І.М. Родименко // Нива знань, 2004. - № 2. – С. 8-12.

4. Шиян В.М. Професійна орієнтація та соціальна адаптація дітей з обмеженими можливостями / В.М. Шиян // Вісник університету «Україна», 2002. – № 2. – С. 97-98.

ШКОЛА – ОСЕРЕДОК РОЗВИТКУ ІДЕЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Юлія Сич

кандидат педагогічних наук

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Моделлю суспільства та провідним інститутом виховання підростаючого покоління за всіх часів була і залишається школа, яка формує і оберігає національну культуру, невіддільна від національного ґрунту і коріння свого народу. І нині перед школою стоїть вагомим завдання – формування нового типу мислення, нової свідомості, нового розуміння людиною свого місця в суспільстві, житті. Мова йде про таку школу, яка б плекала творчу

25 квітня 2019 р.

особистість, творила умови для повноцінного фізичного, інтелектуального, духовного розвитку кожної дитини, піднесення її культури та духовності. Цим вимогам цілком відповідає Нова українська школа, одним з пріоритетних завдань якої є формування інклюзивного освітнього середовища.

Мета нашого дослідження полягає у висвітленні деяких особливостей розвитку ідеї інклюзивної освіти та з'ясуванні специфіки роботи школи як осередку розвитку цієї ідеї в українському соціумі.

В Україні проблему інклюзивної освіти та особливості організації навчання дітей і молоді з особливими потребами досліджували такі вчені, як В. Бондар, О. Василенко, Є. Ісаєва, А. Колупаєва, В. Ляхова, І. Макаренко, В. Скрипник, Т. Соловйова, Н. Теплова, В. Ткачук та ін.

Вітчизняні науковці тлумачать термін «інклюзія» по-різному. Так, Л. Міщик вважає, що інклюзія – це процес збільшення ступеня участі всіх дітей у соціальному житті та різних програмах [1, с. 139]. А. Колупаєва ж трактує його як «об'єднану освітню систему із надання належної освіти всім учням; повне залучення дітей з відмінними здібностями в різні аспекти шкільної освіти, які є доступними для інших дітей» [2, с. 76].

У Концепції розвитку інклюзивної освіти визначено, що інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [3]. Інклюзивну ж освіту ми розуміємо, насамперед, як формування суспільної уваги та поваги до розмаїття та унікальності кожного учня з особливими освітніми потребами, що, у свою чергу, забезпечує ліпшу якість освіти для всіх дітей.

Освіта, орієнтована на розвиток особистості кожної дитини, в тому числі з особливими освітніми потребами, має бути максимально адаптованою до її потреб та інтересів і повинна мати гуманістичний характер. У школі, що орієнтується на гуманістичні цінності, діти є визначальною стороною навчального процесу, тому освіта у такій школі характеризується повагою до особистості, довірою до неї, прийняттям її особистісних цілей, запитів й інтересів; створенням сприятливих умов для розкриття і розвитку її здібностей і обдаровань, повноцінного життя на кожному з вікових етапів для її самовизначення.

Зазначимо, що фундаментальний принцип інклюзивної освіти полягає в тому, що усім дітям слід навчатися разом, незалежно від труднощів, що виникають в процесі навчання, або їх відмінностей. Інклюзивні школи повинні визнавати ці відмінності й певним чином реагувати на різноманітність потреб учнів, пристосовуючи як різні стилі навчання, так і систему оцінювання та забезпечувати якісною освітою усіх дітей за допомогою застосування відповідного навчального плану, організаційних заходів, стратегій викладання, використання ресурсів і співробітництва із громадами. Для того, щоб усі школи могли конструктивно вирішувати проблему особливих потреб, необхідна комплексна комбінація підтримки та адекватності освітніх послуг.

Отже, ідея інклюзивної освіти чи інклюзивного навчання полягає у створенні сприятливих умов навчання для кожного учня. Важко переоцінити у цьому контексті значення процесу соціалізації. З позиції сучасної педагогічної науки соціалізація визначається здебільшого як процес перетворення людини у повноцінного громадянина суспільства, що відбувається під стихійним впливом соціального середовища і спеціально організованої, свідомо спрямованої виховної роботи. Завдання кожного педагога, батьків і всієї системи освіти – скорегувати, пом'якшити негативний вплив соціально-економічних факторів на особистість дитини; сприяти позитивному для дитини входженню в соціум.

Як відомо, школа є одним із основних інститутів соціалізації учнів, адже саме при навчанні в школі у дитини формується самооцінка, відповідальність та світогляд. Школа

25 квітня 2019 р.

забезпечує учневі систематичну освіту, але крім того, школа зобов'язана підготувати його до життя в суспільстві. Вона задає первинні уявлення людині як громадянину і, відповідно, сприяє її входженню в громадянське життя. Школа розширює можливості дитини в плані її спілкування. Тут, крім спілкування з дорослими, виникає стійке специфічне середовище спілкування з ровесниками, що саме по собі виступає як важливий інститут соціалізації.

Таким чином, окремим вагомим завданням для педагога і шкільного психолога є також налагодження спілкування дітей з особливими освітніми потребами з їхніми однокласниками та в шкільному дитячому колективі в цілому. Справді, навіть сама ідея інтеграції дітей цієї категорії в єдиній освітній системі великою мірою визначається потребою розширення їхніх контактів у соціальному середовищі, збільшення можливостей самореалізації та соціальної адаптації. Тим часом, і діти, і дорослі часто уникають спілкування з носіями певних психофізичних вад, тому що не мають досвіду спілкування, нічого про них не знають, не вміють допомогти. Формування позитивної взаємодії дітей обох категорій у єдиному колективі потребує наповнення конкретним змістом і технологіями. Перехід до інклюзії передбачає зміни в усіх аспектах освітньої практики. Для багатьох педагогів цей процес може бути складним, потребувати багато часу для навчання та практичного впровадження. Це нелегкі завдання як особистого, так і професійного характеру. Але водночас перед учителями і школами відкриваються нові можливості: насамперед педагоги мають змогу відчувати, що здатні змінити на краще діяльність і функції школи; школи можуть стати ефективними освітніми осередками для всієї громади та кожного її члена [4, с. 79].

Фактично наша шкільна освіта виходить з досить вірного положення, а саме з того, що є певна сума знань та навичок, які необхідні для кожного індивіда для нормальної соціалізації в суспільстві та досягнення життєвого успіху. Але ж існує і інша детермінанта організації навчального процесу. Учні різні за здібностями, схильностями, темпераментом, світосприйняттям тощо. І ці відмінності як мінімум не менш важливі, ніж те, що їх об'єднує в процесі навчання. А можливо навіть і більш важливі, оскільки саме вони визначають специфіку формування особистості і автоматично не враховуються соціальним оточенням, а тому мають враховуватися школою як спеціалізованим і керованим соціальним інститутом навчання та виховання.

Реально ж індивідуалізація навчання в нашій школі лише тільки зароджується. Діти переважно навчаються за однаковими програмами, підручниками, методиками, виходячи з одних і тих же орієнтирів навчання та виховання. Державні стандарти, програми регламентують весь навчальний процес повністю, практично не залишаючи вибору для індивідуального і диференційованого навчання. До цього ж веде і переповнення класів, перевантаження навчального матеріалу, вчителів та учнів. В цілому саме ці програмні орієнтири і вкорінена в них педагогічна практика формують в нашій школі стандартизоване навчання, яке знищує індивідуальність.

Через те, вагомою умовою успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу є обґрунтування й запровадження в навчальний процес індивідуальної програми розвитку із гнучкою варіативною структурою її компонентів, а саме: індивідуального навчального плану, індивідуальної навчальної програми, системи необхідних адаптації та модифікації, комплексу додаткових послуг, які б забезпечили навчання таких учнів у відповідності з їхніми можливостями та з урахуванням додаткових потреб. Технології індивідуалізації навчання здійснюються на основі адаптації та модифікації освітнього середовища чи окремих його компонентів до конкретних потреб дитини [5, с. 48].

Інклюзію не слід розглядати як просте доповнення до звичайних шкіл. Вона повинна розглядатися як невід'ємна складова освітньої парадигми і повинна бути чітко включена в

25 квітня 2019 р.

організацію школи, у її мету, в систему відносин і повсякденних заходів, а не бути додатковим елементом до звичайних шкіл.

Інклюзивна школа – заклад освіти, який забезпечує всім без виключення освіту як систему освітніх послуг, а саме адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, вміє використовувати існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі тощо. Хоча інклюзивні школи забезпечують сприятливі умови для досягнення рівних можливостей і повної участі, для їх ефективної діяльності необхідні спільні зусилля не лише вчителів і персоналу школи, а й батьків, членів родин, ровесників.

Що стосується ситуації у нашій державі на сьогодні, то разом із вибором Україною незалежного та демократичного напрямку розвитку, визнанням у 1991 році Конвенції ООН «Про права дитини», дедалі більше посилюється увага до якості й доступності освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Як засвідчує практика, основний акцент спрямовано від внутрішніх проблем особистості до системи освіти, яка надає підтримку дитині у навчанні, визнає її сильні якості та задовольняє всі її запити.

Відповідно до Нового закону України «Про освіту» (2017 р.) особи з обмеженими можливостями мають право здобувати освіту в усіх навчальних закладах (ст. 19. Освіта осіб з особливими освітніми потребами; ст. 20. Інклюзивне навчання). Тобто, дедалі більше будуть створюватися для таких дітей інклюзивні та спеціальні класи в загальноосвітніх навчальних закладах. Згідно з законом, особам з особливими освітніми потребами також надається можливість отримувати психолого-педагогічну та корекційно-розвиткову допомогу, запроваджується дистанційна та індивідуальна форми навчання, надається можливість дітям з особливими освітніми потребами отримувати освіту в усіх навчальних закладах, зокрема й безплатно в державних і комунальних навчальних закладах.

Зазначимо, що динаміка розвитку інклюзивної освіти в Україні за останні роки свідчить про значне зростання кількості закладів середньої освіти з інклюзивними класами, а саме у 2,5 рази (у період з 2016 р. по 2018 р.). Кількість учнів з особливими потребами, що навчаються у таких класах, зросла майже у 3 рази за цей же період (близько 12 тисяч учнів на 2018 р.). Нині в Україні діють приблизно 4 тисяч шкіл з інклюзивними класами та близько 9 тисяч класів з інклюзивним навчанням. Найбільшу кількість таких шкіл мають Київська, Дніпропетровська, Одеська, Львівська, Івано-Франківська, Житомирська та Рівненська області.

Одним з прикладів зразкового інклюзивного навчального закладу є середня загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №168 м. Києва. Цей навчальний заклад став одним з перших, де у 2000 році почали об'єднувати в одному класі дітей, різних за станом здоров'я та освітніми потребами. За ці роки школа напрацювала безцінний досвід запровадження інклюзивної освіти та сформувала практичну базу рекомендацій по забезпеченню широкого спектру необхідних послуг відповідно до освітніх потреб дітей з інвалідністю. Там встановлені пандуси і ліфти; підвіз дітей до школи здійснюється шкільним автобусом з підйомником для інвалідних візків. Для створення оптимальних умов оволодіння навчальним матеріалом з учнями проводяться індивідуальні та групові заняття з корекції вад розвитку. У школі працюють логопед, психолог, спеціалісти ЛФК, лікарі, асистенти вчителів. Поступово школа забезпечується необхідними навчально-методичними посібниками, наочно-дидактичними та технічними засобами навчання; співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб «особливих» дітей. Багато років було витрачено на те, щоб створити усі необхідні умови та зробити заклад комфортним для кожного учня. Ця школа – прогресивний навчальний заклад, де створено атмосферу взаємоповаги, взаєморозуміння між усіма учасниками інклюзивного навчального процесу.

25 квітня 2019 р.

Активно розвивається ідея інклюзивної освіти і на Одещині. В регіоні працюють 244 школи з інклюзивними класами (станом на 2018 р.), 472 класи з інклюзивним навчанням, в яких навчаються 653 учні з особливими освітніми потребами.

Отже, інклюзія – це перший крок до того, щоб дитина з особливими потребами могла стати частиною соціуму. І до успішного розвитку інклюзивного навчання в Україні необхідно докласти чималих зусиль, оскільки сьогодні існує ще чимало недоліків.

Ураховуючи вищезазначене, можна зауважити, що сучасне українське суспільство поступово змінює своє відношення до «особливих» дітей, їх інтересів та потреб. Розвиток ідеї інклюзивної освіти в нашій країні набирає все більше обертів, а школа виступає осередком розвитку цієї ідеї в українському соціумі. Держава ж повинна сприяти широкомасштабному запровадженню інклюзивної освіти в школах, а також створити злагоджений комплексний механізм державного управління такою освітою. Лише у результаті таких дій можливо буде досягти ефективної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами шляхом інклюзивної освіти.

1. Міщик Л. І. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання / Л. І. Міщик // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2012. – № 5. – С. 139-142.

2. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін.; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: А.С.К., 2012. – 308 с.

3. Концепція розвитку інклюзивної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 р., № 912.– К., 2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>

4. Буренко Г. М., Зінченко В. І. Інклюзивна школа – ефективна школа. / Г. М. Буренко, В. І. Зінченко // Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 3(51). – С.76-80.

5. Коваль Л. В. Організація інклюзивного середовища у закладі освіти / Л. В. Коваль // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі»: у 2 ч. – Київ: Інтерсервіс, 2018. – С.46-49.

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Вікторія Слободниченко

студентка 4 курсу педагогічного факультету

Дора Іванова

кандидат педагогічних наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Останнім часом все більше пропонується інноваційних підходів до навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивне навчання передбачає «повне включення дітей з різними можливостями у всі аспекти життя дошкільного закладу, в яких із задоволенням і радістю беруть участь також всі інші діти» [8, с. 36]. Це вимагає реальної адаптації простору дошкільного закладу до того, щоб зустріти потреби всіх дітей без винятку, цінувати і поважати відмінності. Поширення інклюзії дітей з обмеженими можливостями здоров'я в освітніх установах являє собою ще один крок до забезпечення повноцінної реалізації прав дітей на отримання доступної освіти. Незалежно від соціального стану, фізичних та розумових здібностей інклюзивна освіта надає можливість кожній дитині задовольнити свою потребу в розвитку та рівні права в отриманні адекватного рівню його розвитку освіти.